Saamelaiskäräjälain muutos

Lakiesityksen sisältö

1 § Lain tarkoitus

Saamelaisilla alkuperäiskansana on itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseksi saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat itsemääräämisoikeuttaan toteuttaen vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.
Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon ja vaaliluettelon kokoaminen uudestaan

Voimassa oleva laki

3 § Saamelainen

Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

1. että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
2. että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
3. että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.

Ehdotus

3 § *Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon*

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen *että*:

1) *henkilö* itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan *tai isoisovanhemmistaan* on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai

2) ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai *on ollut merkittynä* äänioikeutetuksi *1. tammikuuta 2023 tai sen jälkeen järjestetyissä* saamelaiskäräjien vaaleissa.

Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että tässä laissa säädetyt ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.

Ehdotettu 3 § vastaa pitkälti parafoidun pohjoismaisen saamelaissopimuksen määräystä Saamelaiskäräjien äänestysluettelosta.

Kielikriteeri laajenee yhdellä sukupolvella neljänteen polveen.

Epäselvyyksiä ja tulkintaongelmia aiheuttanut lappalaiskohta poistuu. (Lappalainen on viitannut vanhoissa maa-, veronkanto- ja henkikirjoissa elinkeinoon, ei etnisiteettiin.)

- Vaaliluettelo kootaan uudestaan, koska aikaisemmat vaaliluettelot on osittain muodostettu tavalla, joka loukkaa mm. YK:n KP-sopimusta.
- Vaalilautakunta tekee ison työn ihmisten puolesta. Vaalilautakunnalle voi myös lähettää lisätietoja.
- Vaaliluettelosta ei poisteta henkilöitä vaan poistetaan ihmisoikeus-loukkaukseen johtaneet kriteerit.

Muutoksenhaku

Voimassa oleva laki

1. **Vaalilautakunta**
2. **Saamelaiskäräjien hallitus**
3. **Korkein hallinto-oikeus (KHO)**

Ehdotus

1. **Vaalilautakunta**
   - Asiantuntemusta koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielestä vahvistetaan kahdella lisäjäsenellä.
   - Ylin asiantuntijaelin saamen kieliasioissa, käyttää saamen kansan itsemääräämisoikeutta asiassa. Ryhmähyväksyntä.
2. **Muutoksenhakulautakunta**
   - Merkittävä muutos.
   - Uusi Saamelaiskäräjistä itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta.
   - Jäsenet nimittää valtioneuvosto Saamelaiskäräjien esityksestä.
   - Vastaa huoliin yksilön oikeusturvasta.
3. **Korkein hallinto-oikeus (KHO)**
   - KHO säilyy prosessissa, mutta kavennetulla roolilla.
   - KHO:hon valittaminen vaatii KHO:n valitusluvan.
   - KHO tutkii jatkossa perusteltuja väitteitä syrjinnästä tai mielivallasta.

5 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Voimassa oleva laki

5 § Yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää lisäksi päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai muualla laissa säädetään.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen.

Ehdotus

5 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa saamelaiskäräjät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi saamelaiskäräjät osallistuu neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen mukaisesti 9 §:ssä tarkoitettujen asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta.

Saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena.

Toimivaltaansa kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät käyttää päätösvaltaa siten kuin tässä laissa tai erikseen muualla laissa säädetään.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjien on osaltaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Saamelaiskäräjien on kohdeltava kaikkia ihmisiä ilman syrjintää tai mielivaltaa.

Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen.

9§ Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

- Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat:
  1) alueidenkäyttöä;
  2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta;
  3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhdontaa;
  4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
  5) luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta käsitteleviä toimia;
  6) saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kehittämistä;
  7) saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä;
  8) saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä; taikka
  9) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

9a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

- Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tulee 9 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevin keinoin:
- 1) edistää saamen kielten ylläpitämistä ja kehittämistä sekä saamelaisten oikeutta ja edellytyksiä ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan; ja
- 2) vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.
- Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa toimenpiteellään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ellei toimenpiteelle ole perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia painavan yhteiskunnallisen tarpeen toteuttamisessa. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.
  Toimenpiteiden mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on arvioitava toimenpiteen vaikutuksia saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan. Arvioinnissa on otettava huomioon eri viranomaisten toiminnan ja eri aikoina tehtyjen toimenpiteiden yhteisvaikutukset.

9b Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

- Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille mahdollisimman pian aloittaessaan työskentelyn 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa. Jos kyse on jatkuvaluonteisesta toiminnasta, ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen neuvotteluiden järjestämistä. Saamelaiskäräjillä on oikeus saada kirjallinen selvitys asiasta mukaan lukien 9 a §:ssä tarkoitetuista seikoista ja niihin liittyvistä suunnitelmista ennen neuvotteluja.
- Saamelaiskäräjille tulee varata kohtuullinen aika valmistautua neuvotteluihin. Yhteistoiminta tulee käynnistää ja neuvottelut käydä vilpittömin mielin ja oikea-aikaisesti niin, että asian lopputulokseen on mahdollisuus vaikuttaa ennen asian ratkaisemista. Käydyistä neuvotteluista on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjaan kirjataan osapuolten näkemykset asiasta sekä neuvottelujen lopputulos.

Äänestämisen helpottaminen

Ongelmakohtia, joihin esitys vastaa:

- Pitkät välimatkat saamelaisalueella
- Kirjatun kirjeen hakeminen ja toimittaminen postiin jopa satojen kilometrien päästä
- Huonot ja jatkuvasti heikentyvät postipalvelut
- Vaaliasiakirjojen palauttaminen henkilökohtaisesti vaalilautakunnalle

Ehdotuksen pääkohtia:

1. **Vaaliaika** pitenee kaksi viikkoa.
2. **Liikkuva äänestyspaikka** eli vaalibussi käyttöön postiäänestyksen lisäksi.
3. **Vaalipäivän äänestys** järjestetään aina saamelaisalueella eli voi äänestää tiputtamalla äänen uurnaan.
4. Saamelaisalueen kunnissa voi olla useampi kuin yksi **äänestyspaikka**. Esim. Utsjoki ja Karigasniemi.
5. Jos vaaliasiakirjat ovat **hukkuneet**, ne voi pyytää uudestaan vaalilautakunnalta tai noutaa vaalibussista tai vaalipäivän äänestyspaikalta.
6. Vaalipäivänä voi mennä mille tahansa **äänestyspaikalle**, saada vaaliasiakirjat sieltä ja täytellä ne siellä. Esim. vantaalainen voi äänestää näin Inarissa.
7. Vaaliasiakirjat voi palauttaa **valtakirjalla** vaalilautakunnalle. Ei tarvitse enää viedä henkilökohtaisesti.

Muita esityksen sisältämiä positiivisia uudistuksia lain sisältöön

- -Saamelaiskäräjien puheenjohtajan lisäksi myös varapuheenjohtajat toimisivat jatkossa päätoimisesti (11 §)
- -Saamelaiskäräjien hallituksessa toimisi jatkossa puheenjohtajiston lisäksi nykyisen neljän jäsenen sijasta viisi jäsentä ja hallitukselle nimettäisiin myös nykyisestä poiketen kaksi varajäsentä (13 §).
- -Saamelaiskäräjien työ- ja virkaehtosopimuksellisen henkilöstön sääntelystä asetuksella luovuttaisiin ja henkilöstöstä säädettäisiin jatkossa tarvittavilta osin Saamelaiskäräjien työjärjestyksessä (16 §).
- - Saamelaiskäräjien työjärjestyksessä voidaan jatkossa määrätä, että Saamelaiskäräjien kokoukseen voisi jatkossa osallistua käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa (17a §).
- - Vähintään kahdella sadalla viidelläkymmenellä viimeksi toimitetuissa saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetulla saamelaisella olisi jatkossa oikeus tehdä saamelaiskäräjille aloite käräjien tehtäviin kuuluvassa asiassa (17b §).
- -Saamelaiskäräjien vaalilautakuntaan nimettäisiin puheenjohtajan lisäksi nykyisen neljän jäsenen sijasta kuusi jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen, kuten nykyisinkin (20 §).
- 2 § Saamelaiskäräjien riittävien resurssien varmistaminen

Kuva: Jan-Eerik Paadar

Linkkejä

- Timosen toimikunnan mietintö
- Verkkolähetys saamelaiskäräjälain muutoksesta
  - Kysymykset täällä
- Tallenne Lapin yliopistossa järjestetystä kansainvälisestä asiantuntijaseminaarista
- Tietoa lakiesityksestä Saamelaiskäräjien sivuilla
- Tietoa saamelaiskäräjälakiuudistuksesta eduskunnan kirjaston sivuilla

Giitu! Takkâ! Spä’sseb!

